

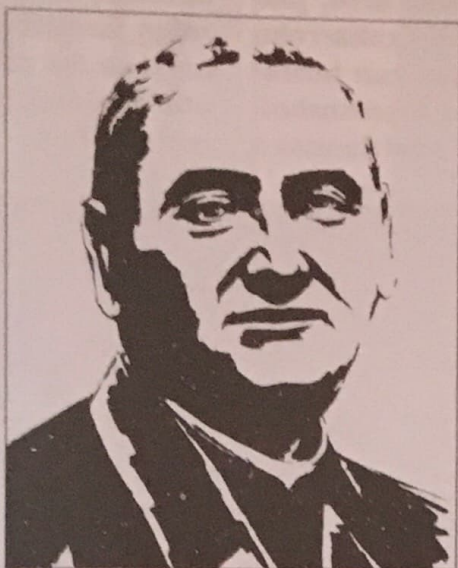
OÑATI LETRARIK LETRA

Tx

OMIN Agirre eta Badiola (1864-1920). *Hura zen idazlea hura!* esaten zuten gure aurreko belamaldikoez. Gure gaztaroan, berriz, ez zen hain gustoko nobelagilea. zenbait akats aurkitzen genion bere eleberrietan (*Auñemendiko lorea*, *Kresala* eta *Garoa*): giro goxoegia, pertsonaia artifizial samarrak, erromantizismo gehiegi, apaizkutsu handitxoak eta auskalo zer ez! Eta egia esan, badute Agirreraren obrek horri-lako ajeirik.

Hala ere, arrapalada batean ezkututzen ari zaigun mundu baten lekukotasun bikaina ere eskaintzen digu Ondarruko abadeak. Duela ehun bat urte bizirik eta indartsu irauten zuten makina bat **ohitura** eta **lanbide** zeharo aldatu egin zaizkigu, erabat desagertu ez badira, gizartearen martxaren eraginez. Gaurko gazte eta umeez liburu, dokumental eta museotan bakarrik ikus dezaketen gauza asko Txominen lanetan aurki daitezke: artzantza, laborantza edo arrantzarekin zerikusia duten hainbat tresnen izenak edo lanen deskribapenak; basomutilen ibilerak, ikazkinen izerdiak, itsasgizonen nekeak; karobiak, meatokiak, harrobiak; erromeriak, bataioetako boluak, feriak; demak, jolasak, mitinak. Hauetariko batzuk iraun duten arren, sarritan aldakuntza galantak jasanda izan da. Autoreak, jakina, denei eranstean die bere ikutu pertsonala, kasu askotan oraingo iritzi eta pentsamoldeetarako zaharkitua geratu dena. Alabaina, Agirrek utzitako ondare literarioari alderdi jakingarri ugari gelditzen zaiola esango nuke; puntuan aipatu direnak eta beste batzuk ere topa daitezke nobela horietan, garrantzitsuena ahaztu gabe, noski: hizkuntza aldetik daukan aberastasun ikaragarria, alegia.

Oñatiarrok, gainera, bere nobelarik famatuena hari hurragotik jarraitzeko aukera dugu. Badakizue *Garoa* izeneko eleberria Oñatiko **Uribarri** auzoan kokatu zigula Don Domingok. Baina Aloñapeko auzo hori ez ezik, Oñati eta inguruetako beste hainbat herri, auzo, paraje, baserri eta txoko agertzen dira liburu oparo horren orrialdeetan zehar. Hona hemen, adibide gisa, horietako batzuk: **Zubi-llaga**, **Garibai**, **Zañartu**, **Urruxola**, **Araotz**, eta **Olabarrieta** auzoak; **Artzubi**, **Goienetxe**, **Erostegi**, **Azkarraga**, **Txopekoa**, **Aingerukoa**, **Baltzategi** eta **Urtiaga** baserriak; hiriguneko kale, jaztetxe,

Txomin Agirre.

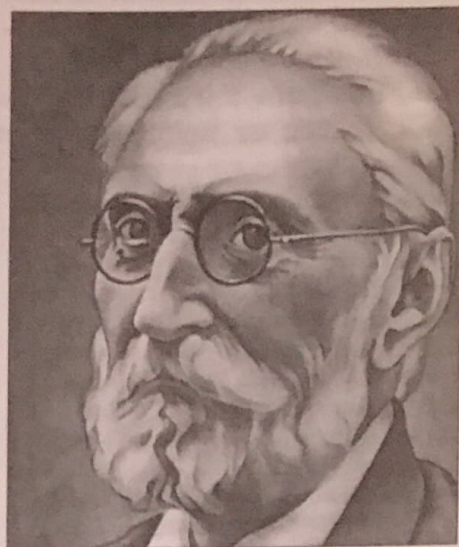
eliza, komentu, denda eta tabernak; eta, nola ez, Joanes artzainarentzat hain kuttunak ziren parajeak: **Arantzazu**, **Aloña**, **Aizkorri** eta **Urbia**. Hona, Urbiara, sekula igo gabea omen zen idazlea; **L. Villasantek** dioskunez, Agirrek, Zumaiako monjen kapeilau zegoelarik, **Eustakia Urreta** emakume oñatiarra ezagutu omen zuen eta honek eskuratuko zizkion ziur asko gure herriari buruzko xehetasunak. Bigarren eskuko informazioa izateko, eta akats batzuk gorabehera, mende honen hasierako Oñatiren deskribapen zehatz eta itxuroso samarra egiten digu *Garoa* nobelaren egileak.

U

UNAMUNO bai. **Miguel Unamuno** eta **Jugo** (1864-1936) idazle bilbotarra heldu zen **Urbiara** eta **Aizkorri** puntaraino ere bai.

Por tierras de Portugal y España izeneko liburuan kontatzen digu 1909an Oñati alderuntz egin zuen txangoa. Salamancako erretore ahaltsua, literato eta pentsalari ospetsua, kazetari eta polemista sutsua gizon ezaguna genuen ordurako.

Txomin Agirreraren kintoa izan arren, ez zuen gure Don Migelek ondarrutarren izaera otsana nortasun korapilotsu eta hiperkritikoa baizik. Beraz, Unamunok Oñati, Arantzazu eta Urbiaz eskaintzen digun ikuspegia, garai beretsukoa bada ere, Txominerarekin konparatuz, oso bestelakoa da. Salamancako irakaslea hiritarra dugu, hots, hiri handi samarretan hazi, hezi eta bizi izandakoa;

Miguel Unamuno

bere iritzi. Oñati lako herriek anima goibel eta hezea daukate, ez dute iadanik unibertsitate bat izateko aukerarik, gerra karlistetako hondakin atzerakoiak gordetzen dituzten hilobi bihurtu dira. Arantzazuko ostatuan fraideak bazkariarengatik borondatea eskatzen dionean, jokabide hau komentuetako maltzurkeriatzat hartzen du. Urbiara iritsi ondoren —ermita, fonda eta lizarrik gabeko Urbiara—, txaboletan gelditzen dira gaua pasatzera, **Arbelarren** seguraski, eta azpimarratu egiten du hango artzainek gaztekeraz ia tutik ere ez ulertzea; euskarak bere azken arnasa goimendietan bilatu duela iruditzen zaio. Zer pentsatuko ote luke gure filosofoak euskara gaur egun, bere eragozpen, zailtasun eta guzti, komunikabide eta unibertsitateetan aurrerabidean doala ikusiko balu?

Aizkorriko igoaldi hau era bizian kontatua dago, bestalde; ez zaio pasarte kuriosorik falta: besteak beste, Oñatiko neskei buruzkoa, unibertsitateko estudianteez diharduena, parrokiako klaustroa kaiolan sartutako itsaso-zatia dela dioena, Aizkorriko ton-toretik ikusten den bista paregabea deskribatzen duena, Aizkorritik bertatik erregearen trena euren azpitik pasatzen ikusten dueneko, etab. Baina gehien harritu behin duena zera izan zen: artikulu honetan behin baino gehiagotan Unamuno liberalak **Zumalakarregi** karlistaren azerikeriari ematen dion inportantzia eta egiten dion omenaldia. Lan-txo hau eta hurrengoa —Aizkorritik **Aralar-gro San Migelerainoko** ibilaldia— interesgarriak dira benetan. Dagoneneko ezagutzen ez badituzue, irakurtzea gomendatzen dizuet.

JERARDO ELORTZA